

4. SYSTEMY GWARANCJI DEPOZYTÓW OSÓB FIZYCZNYCH W PAŃSTWACH GRUPY WYSZEHRADZKIEJ

<https://doi.org/10.18559/978-83-8211-152-1/4>

Dawid Banaś

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
dawid.banas@ue.poznan.pl

Deposit insurance scheme for individuals in the Visegrad Group states

Abstract: The deposit guarantee systems that are part of the financial safety net are important elements contributing to the stability of the banking sector. Their existence gives depositors a sense of security, which translates into a higher savings rate in a country. The shape of deposit guarantee systems is adjusted to the banking sector operating in a country, which results in observable differences in individual institutions of this type. This can be noticed, for example, in the Visegrad Group countries, although it was more visible in the period before they joined the European Union, as implementing aspects related to the European Deposit Insurance System is currently underway. Although the applicable international regulations (mainly EU directives) affect the shape of the functioning deposit guarantee systems, there are still differences between them, for example in the method of determining premiums (they consider the risk taken or not, depending on the country). The author chose this group of countries from the Visegrad Group, as they were the first countries from the Eastern bloc to transform the banking sector. A comparative analysis of solutions that were decided in the countries of the Visegrad Group is the aim of the study. The work presents the applicable legal solutions and analyzes indicators e.g., the coverage ratio.

Keywords: deposit guarantee system, aid activities, financial stability, financial safety net, community regulations, Czech Republic, Poland, Slovakia, Hungary.

Wstęp

Institucje gwarantowania depozytów stanowią jedno z wielu ogniw sieci bezpieczeństwa bankowego (*safety net*) wraz z bankami centralnymi i innymi instytucjami nadzorującymi. Tworzone są w celu zapewnienia gwarancji depozytów złożonych przez ogół obywateli danego kraju. Działanie to ma za zadanie

Sugerowane cytowanie:

Banaś, D. (2022). Systemy gwarancji depozytów osób fizycznych w państwach Grupy Wyszehradzkiej. W: G. Kotliński (red.), *Bankowość komercyjna i spółdzielcza w Polsce – refleksje po trzech dekadach transformacji. Szkice ku pamięci Doktora Ryszarda Mikołajczaka* (s. 73–86). Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. <https://doi.org/10.18559/978-83-8211-152-1/4>

Ta książka jest udostępniana na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe

zwiększyć stabilność sektora finansowego, a także umocnić zaufanie względem niego, co przekłada się pozytywnie na stopę oszczędności w państwie. Chociaż zdecydowana większość krajów na świecie zapewnia swoim obywatelom system gwarancji depozytów różnią się one między sobą w wielu aspektach¹, takich jak finansowanie, administracja, moment opłacania składek. W dużej mierze są to stosunkowo młode instytucje, gdyż w Europie zaczęły powstawać w latach 80. XX wieku² (Iwanicz-Drozdowska, 2018, s. 13) (głównie jako skutek rekomendacji Komisji Europejskiej 87/63/EEC z dnia 22 grudnia 1986 r.). Chociaż temat wypłacalności instytucji finansowych przybiera na sile w momencie zaistnienia kryzysów, to jest on cały czas istotny dla wszystkich, gdyż koszty związane z niewypłacalnością instytucji finansowych w ostatecznym rozrachunku ponoszą podatnicy. Obserwując działania Unii Europejskiej, można zauważyć działania zapobiegające panice wywołanej przez kryzys finansowy z 2007 r. i stanowiące odpowiedź na niego. Za pomocą dyrektywy 2009/14/UE podniesiono limit gwarancji wypłaty do kwoty 100 000 euro, co przede wszystkim miało odbudować nadwyrężone zaufanie do instytucji finansowych. Kraje Grupy Wyszehradzkiej (Czechy, Polska, Słowacja i Węgry) oczywiście dostosowały swoje systemy gwarancji depozytów (dalej: SGD) do tych wymagań, chociaż funkcjonują one od lat 90. XX w. Jednakże cały czas występują między nimi różnice, chociaż cały czas trwają prace nad wdrożeniem wspólnego systemu gwarancyjnego – Europejskiego Systemu Gwarantowania Depozytów (European Deposit Insurance Scheme – EDIS). W związku z tym autor publikacji postanowił przybliżyć konstrukcję SGD w krajach Grupy Wyszehradzkiej. W rozdziale wskazano także m.in. poziom wskaźnika pokrycia depozytów, który od 3.07.2024 ma wynosić 0,8% (na podstawie Dyrektywy 2014/49/UE), dzięki czemu możliwe jest określenie adekwatności poszczególnych SGD.

4.1. Systemy gwarancji depozytów w aspekcie teoretycznym

Podstawowym celem organizacji w poszczególnych państwach SGD jest ochrona deponentów (Gospodarowicz, 2015, s. 17; Moskał, 2015, s. 59). Działanie to jest uzasadniane chociażby asymetrią informacji, jaka występuje na rynku

¹ T. Moskał (2015, s. 58) wskazuje, że różnice występują już na etapie nazewnictwa, zwłaszcza anglojęzycznego – *deposit insurance scheme*, *deposit insurance system*, *deposit insurance agency*.

² Chociaż w literaturze wskazuje się, że pierwszy fundusz gwarancyjny powstał w 1934 r. w USA – Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC), to Garcia (1996, s. 17) uważa, że miano to powinno przypaść Czechosłowacji, gdyż wprowadzono tam w 1927 r. ubezpieczenia depozytów, aby zapobiec skutkom recesji.

finansowym, pomiędzy deponentami a poszczególnymi instytucjami. Wynika ona głównie z niskiego poziomu wiedzy finansowej, co w połączeniu z zaufaniem do doradców finansowych skutkuje powierzaniem swoich środków, bez dokładniejszego rozważenia proponowanej oferty (Banaś, 2018, s. 68). W literaturze przedmiotu wskazuje się także, że brak elementarnej ochrony depozytów może mieć wpływ na nadmierne ubożenie drobnych deponentów oraz negatywnie wpływać na stopę oszczędności w danym kraju (Baka, 2005, s. 22).

Innym istotnym impulsem do tworzenia SGD jest zaufanie³ do banków, które musi być wzmacniane zwłaszcza w okresach kryzysów (Baka, 2005, s. 14; Moskal, 2015, s. 60). Instytucje te przede wszystkim zapobiegają wystąpieniu zjawiska runu, które może w krótkim czasie rozprzestrzenić się na cały system finansowy (tzw. efekt domina) (Banaś, 2018, s. 68). Oznacza to, że ofiarami mogą stać się także inne banki, które są stabilne i nie narażają się na ryzyko w tak dużym stopniu. Baka (2005, s. 14) jako czynnik, który dodatkowo wpływa na potrzebę funkcjonowania SGD, wskazuje wykorzystywanie przez banki wysokich dźwigni finansowych, przez co niektóre z nich nie byłyby w stanie pokryć wynikłych strat.

Jednakże SGD nie są tworamia idealnymi. Generują także wady, wśród których najczęściej pojawiającą się w literaturze przedmiotu jest zwiększanie ryzyka nadużycia (*moral hazard*). Może ono występować zarówno po stronie banku, jak i deponentów. W pierwszym przypadku może się przejawiać w bardziej agresywnej i ryzykownej polityce, np. udzielaniu kredytów zagrożonych w większym stopniu ryzykiem niewypłacalności. Wynika to z faktu, że instytucje finansowe świadome, że nie zostaną w pełni pociągnięte do odpowiedzialności, pozwalają sobie na bardziej ryzykowne działania, gdyż powstałe koszty zostaną rozłożone na inne podmioty. Sposobem na zmniejszenie ryzyka nadużycia ze strony banków są chociażby składki wyliczane na podstawie podejmowanego przez instytucje finansowe ryzyka. Powoduje to, że za bardziej ryzykowne posunięcia należy zapłacić wyższą składkę. Natomiast w drugiej sytuacji deponenci, wiedząc, że ich środki są zabezpieczone, nie zwracają uwagi na kondycję finansową instytucji, której powierzają swoje środki. Zamiast tego kierują się w swoich decyzjach głównie oferowanym im procentem od ulokowanego kapitału. Zapobiec temu może koasekuracja, która mobilizuje deponenta do bardziej świadomych działań, np. sprawdzenia instytucji finansowej. Więcej metod zapobiegających ryzyku nadużycia zarówno od strony instytucji, jak i deponenta zaprezentował i omówił Pawlikowski (2010, s. 107–109). Natomiast zalety i wady SGD zostały zaprezentowane w tabeli 1.

Kulesza (2020, s. 14–15), dokonując krytycznej analizy literatury przedmiotu, wskazała, że można wyszczególnić trzy podejścia w odniesieniu do instytucji

³ Kwestię zaufania omawiają m.in.: Idzik i Gieorgica (2020), Iwanicz-Drozdowska (2005, s. 432–437).

Tabela 1. Zalety i wady systemów gwarantowania depozytów

Zalety	Wady
<ul style="list-style-type: none"> – uwalniają wkłady bankowe od ryzyka – zapobiegają panikom bankowym – wzmacniają konkurencyjność mniejszych banków względem dużych podmiotów – promują ideę oszczędzania – wzmacniają rozwój gospodarczy – wspierają stabilność makroekonomiczną – ograniczają koszty społeczne 	<ul style="list-style-type: none"> – zwiększają ryzyko nadużyć (<i>moral hazard</i>) zarówno od strony banku, jak i depozenta – intensyfikują problem negatywnej selekcji – osłabiają dyscyplinę rynkową – mogą stwarzać zjawisko „pasażera na gapę”^{**}

*Zjawisko to wraz ze sposobami przeciwdziałania mu zostało omówione m.in. przez Zdanowicz (2007, s. 27).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Gospodarowicz (2015, s. 18–19).

gwarantowania depozytów. W pierwszym są one środkiem, który zapobiega panice bankowej. W drugim SGD jest uważany za stabilizator systemu finansowego. Natomiast w ostatnim główny nacisk jest kładziony na ochronę deponentów. Tak szerokie podejście może wynikać chociażby z powodu różnego stopnia implementacji gwarancji depozytów. Obserwowalne jest stopniowe rozszerzenie wachlarza możliwości, jakimi dysponują SGD, a głównym powodem mogą być przede wszystkim niższe koszty funkcjonowania⁴, jakie są generowane przez instytucje typu *risk-minimizer* w długim okresie (Pawlikowski, 2004, s. 9). Pruski i Szambelańczyk (2014, s. 106–107) wskazują, że SGD można podzielić na cztery typy, które różnią się między sobą poziomem zaawansowania oraz funkcjonalnością:

- *pay-box* – ma najwęższy zakres funkcji, który jest ograniczony wyłącznie do wypłaty depozytów;
- *pay-box-plus* – ma większy wachlarz możliwości, gdyż dodatkowo posiada uprawnienia związane z przymusową restrukturyzacją, a także likwidacją problemowych podmiotów;
- *loss-minimizer* – posiada aktywny udział w wyborze strategii resolution⁵, a także instrumentów, które posłużą w trakcie procesu przymusowej restrukturyzacji oraz likwidacji problematycznej instytucji;

⁴ Potwierdzają to chociażby reformy systemu kanadyjskiego, w którym koszty uległy obniżeniu z poziomu ok. 52 centów na 1 dolara składek do ok. 17 centów (Pawlikowski, 2005, s. 27).

⁵ Jest to restrukturyzacja banku przez uprawniony organ, tak aby bank mógł nadal funkcjonować. Jest stosowana, kiedy władze uznają, że istnieje niebezpieczeństwo niewypłacalności (Pruski i Szambelańczyk, 2014, s. 113). Iwanicz-Drozdowska (2018, s. 14–15) wskazuje, że zastosowanie restrukturyzacji jest potrzebne, gdyż SGD są w stanie pokryć depozyty zgromadzone maksymalnie w średnich bankach. Natomiast w przypadku zbyt dużych podmiotów (*too big too fail*) występowało znaczne ryzyko pokusy nadużycia, gdyż istniała świadomość, że będą uratowane ze środków publicznych.

- *risk-minimizer* – wyróżnia się największym spectrum możliwości, za których pomocą ogranicza ryzyko, a także instrumentarium pozwalającym na wcześniejszą interwencję, co oznacza, że SGD spełnia także funkcję organu *resolution*.

Odnosząc się do administrowania SGD, wyróżnia się trzy podejścia, które różnią się między sobą przedstawicielstwem w kierownictwie instytucji (Czechowska, 2012, s. 252; Zaleska, 2007, s. 72–73):

- publiczny – wyłącznie przedstawiciele władz publicznych;
- prywatny – jedynie reprezentanci sektora bankowego;
- mieszany – zarówno podmioty publiczne, jak i prywatne.

Podobnie jak w kwestii administrowania, także w zasadach finansowania można wyszczególnić trzy modele (Gospodarowicz, 2015, s. 23; Zaleska, 2007, s. 73):

- *ex ante* – instytucje finansowe dokonują regularnych wpłat składek, które są gromadzone przez SGD; istotny jest fakt, że opłaty te są uiszczane mimo braku zagrożenia niewypłacalnością przez jakikolwiek podmiot, a głównymi korzyściami wynikającymi z zastosowania tego typu finansowania są: wyższe poczucie bezpieczeństwa wśród deponentów oraz dyspozycyjność zebranych środków;
- *ex post* – składki są uiszczane przez uczestników systemu gwarancji dopiero po ogłoszeniu upadłości instytucji finansowej, która podlegała gwarancjom; najważniejszą cechą jest niski koszt funkcjonowania w okresach braku upadłości, jednak należy mieć na uwadze, że działanie to może dodatkowo obciążyć instytucje znajdujące się w trudnej kondycji finansowej;
- *mieszany* – polegający na połączeniu dwóch powyższych modeli (banki mogą być obciążane opłatami nadzwyczajnymi).

Istnieją także dwa podejścia do składek, jakie są odprowadzane przez instytucje uczestniczące w systemie gwarancji. W pierwszym z nich przy kalkulacji wysokości składki wyróżnia się m.in. stopień ponoszonego ryzyka, sytuację ekonomiczno-finansową (*risk adjusted premium*). Skutkuje to zróżnicowaniem poziomu wnoszonego wkładu. Działanie to ma na celu przede wszystkim likwidację subsydiowania krzyżowego (*cross subsidization*), które można zaobserwować w sytuacji, kiedy podmioty działające bardziej ryzykownie zyskują korzyści względem instytucji działających bezpiecznie. Dodatkowo czynność ta ma za zadanie zmniejszyć zjawisko omawianego już hazardu moralnego. Natomiast w drugim podejściu (coraz rzadziej stosowanym) takowe rozróżnienie nie występuje, wskutek czego wszyscy ponoszą proporcjonalnie taki sam ciężar, który jest wyrażony procentowo (stawka liniowa) (*flat rate premium*) (Moskal, 2015, s. 69).

Zaleska (2016, s. 68) wskazuje, że kryterium rozróżniającym SGD może być także jego zorganizowanie – wyszczególnia ona system zintegrowany i zróżnicowany. W pierwszym przypadku w razie niewypłacalności instytucji finansowej środki są wypłacane deponentom z jednego systemu. Natomiast w drugim przypadku każdy segment sektora finansowego ma swoją instytucję, która jest odpowiedzialna za wypłaty gwarancji.

Mnogość możliwości w tworzeniu SGD powoduje, że cały czas przyjęte rozwiązania różnią się w poszczególnych państwach. W literaturze przedmiotu podejmowane są próby wskazania, jak powinien wyglądać wzorcowy SGD (Demirgüç-Kunt i Kane, 2002; Garcia, 1999; Iwanicz-Drozdowska, 2005, s. 445; Pawlikowski, 2010, s. 111). Podejścia te są zgodne co do tego, że powinien on być:

- sformalizowany, z określonymi kompetencjami;
- z mieszaną administracją;
- z obowiązkowym uczestnictwem;
- z szerokim zakresem kompetencji;
- z określoną wysokością gwarancji, które będą dostosowane do średniego poziomu zgromadzonych depozytów;
- z gwarancją dodatkowego finansowania w przypadku wyczerpania się środków własnych (tzw. *fiscal backstop*).

Natomiast w pozostałych aspektach prezentowane stanowiska różnią się. Na brak jednoznacznej zgody można wskazać chociażby w kontekście finansowania. Chociaż model *ex ante* zyskuje na znaczeniu, głównie ze względu na swoją antycykliczność, to można spotkać się z podejściem, że finansowanie *ex post* jest lepsze, gdyż nie obciąża instytucji finansowych. Inną kwestią, w której nie ma pełnego konsensusu, jest kwestia uwzględniania ryzyka w kalkulacjach wysokości składek, jakie będą płacone przez instytucje finansowe.

4.2. Tło historyczne warunkujące powstanie systemów ochrony depozytów w państwach Grupy Wyszehradzkiej

Systemy bankowe państw transformujących się, w tym także tych z Grupy Wyszehradzkiej, po upadku komunizmu przeszły całkowicie proces transformacji. Zaczynały go jako monopoliści z dominacją własności państwowej, aby stać się konkurencyjnymi instytucjami, w których przewagę mają prywatni inwestorzy (bardzo często zagraniczni). Należy mieć na uwadze, że choć sektor bankowy w gospodarkach socjalistycznych miał wiele cech wspólnych, to jednak nie były one jednolite, co przełożyło się na proces reform. Wskazać można na trzy modele wówczas funkcjonujące (Bokros, 2009, s. 44):

- jednoszczeblowy, który funkcjonował m.in. w ZSRR i Czechosłowacji;
- dwuszczeblowy w Jugosławii;
- system reformistyczny, który występował w Polsce i na Węgrzech.

Baszyński (2014, s. 24) wskazuje, że w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, a także Europy Południowo-Wschodniej restrukturyzacja systemów bankowych rozpoczęła się już na przełomie lat 80. i 90. XX wieku, jeszcze zanim nastąpiły upadki reżimów komunistycznych⁶. Wskazuje on także, że reformy te rozpoczęły się od wytworzenia dwuszczeblowego modelu bankowego⁷, a także odejścia od planu centralnego. Szarzec, Baszyński, Piątek i Pilc (2014, s. 13), analizując proces reform, jakie przeprowadzano w sektorze bankowym, uznali, że można go podzielić na pięć etapów. Z punktu widzenia tematyki niniejszego artykułu warto wskazać na dwa z nich – etap trzeci, w ramach którego można było zaobserwować postępy w wypłacalności banków, określaniu ram nadzoru bankowego, a także regulacji ostrożnościowych, oraz piąty, ostatni, polegający na ustanowieniu w tych krajach standardów i norm, które są charakterystyczne dla państw rozwiniętych. Uważają oni także, że potrzeba stworzenia standardów odnoszących się do ochrony depozytów bankowych wynikała z problemu tzw. złych długów, które albo były pozostałością po poprzednim systemie, albo powstały po programach restrukturyzacyjnych (Szarzec i in., 2014, s. 14). Warto także wskazać, że analizowane kraje ustanowiły współczynniki wypłacalności na poziomie 8%, czyli zgodnym z wytycznymi bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego. Baszyński (2014, s. 72) po przeanalizowaniu procesów transformacji w sektorach bankowych krajów transformujących się doszedł do wniosku, że najwyższy poziom rozwoju instytucjonalnego, który przejawia się przede wszystkim w nadzorze i normach ostrożnościowych, został osiągnięty właśnie w tych państwach, w których procesy te zaszły najwcześniej.

Instytucje gwarantowania depozytów powstały w państwach Grupy Wyszehradzkiej w pierwszej połowie lat 90. XX w. (z wyjątkiem Słowacji). Najwcześniej instytucja taka powstała na Węgrzech, w 1993 r., a w kolejnym roku rozpoczęły funkcjonowanie w Polsce i na Czechach. Natomiast w Słowacji uformowano ją w 1996 r. Oczywiście instytucje te podlegały zmianom poprzez nowelizacje dostosowawcze. Wpływ na kształt obecnych SGD w krajach Grupy Wyszehradzkiej mają także uregulowania międzynarodowe, wśród których wskazać należy na trzy dyrektywy UE⁸:

⁶ Procesy mające wpływ na reformy systemu bankowego w Polsce zostały zaprezentowane m.in. przez Kotlińskiego (2012, s. 79–80).

⁷ Warto wskazać, że Polska wraz z Węgrami, jako pierwsze spośród państw transformujących się, utworzyły niezależne banki centralne (Baszyński, 2014, s. 25).

⁸ Pierwszym europejskim aktem prawnym, który ustosunkowywał się do gwarancji depozytów, była rekomendacja 87/63/EEC (Obal, 2020, s. 59). Dokument ten nie zawierał zaleceń (ani ilościowych, ani jakościowych).

- dyrektywa 94/19/WE, która opierała się na zasadzie minimalnej harmonizacji, wprowadziła poziom gwarancji wynoszący 20 tys. euro, a także umożliwiła koasekurację wynoszącą maksymalnie 10%;
- dyrektywa 2009/14/UE, która jako działanie na kryzys finansowy zastosowała zwiększenie limitu gwarancji do 50 tys. euro, który ostatecznie został podwyższony do 100 tys.; dodatkowo zniosła koasekurację, a także skróciła okres oczekiwania na wypłatę zabezpieczonego depozytu do 20 dni roboczych;
- dyrektywa 2014/49/UE⁹, która m.in. skróciła okres wypłaty do siedmiu dni roboczych i określiła minimalny poziom środków, jakie muszą posiadać SGD, na poziomie 0,8% sumy depozytów gwarantowanych¹⁰ (będzie obowiązywać od 3 lipca 2024 r.); dyrektywa ta wprowadziła we wszystkich państwach członkowskich finansowanie na zasadzie *ex-ante* i dodatkowo państwa członkowskie UE muszą przeprowadzać testy warunków skrajnych SGD co najmniej raz na trzy lata.

Wskazując na prawo unijne, warto wiedzieć, że nie porzeczono wyłącznie na dyrektywach. Planowane jest utworzenie Europejskiego Systemu Gwarantowania Depozytów (European Deposit Insurance Scheme – EDIS). W zamierzeniach ma on stanowić jeden z trzech filarów unii bankowej (wspólny nadzór nad bankami, ustanowienie jednolitych ram kryzysowego zarządzania, ustanowienie wspólnego systemu ochrony depozytów), którą zaprojektowano w 2012 r. Celem tego rozwiązania miało być zwiększenie stabilności systemu finansowego, a także przywrócenie zaufania do banków, zwłaszcza w strefie euro, po kryzysie finansowym. Pierwotnie proces tworzenia miał się składać z trzech etapów (reasekuracja, koasekuracja, pełna gwarancja). Jednak zmodyfikowano go do dwóch etapów (pominięto koasekurację) (Lipiński, 2019).

Jak wspomniano, SGD w krajach Grupy Wyszehradzkiej podlegają przede wszystkim prawodawstwu unijnemu. Podlegają one koordynacji, co można zauważyć na przykładzie ujednoliconej dla wszystkich państw członkowskich UE wysokości gwarantowanych depozytów. W okresie przedakcesyjnym (tj. przed 2004 r.) zauważalne były rozbieżności, które wynikały chociażby z zastosowania koasekuracji, a także różnego poziomu gwarancji (tabela 2).

SGD w analizowanych państwach są zbliżone do siebie konstrukcją, co jest efektem dokonującej się koordynacji w UE. Wszystkie cechują się mieszaną administracją, a także są finansowane trybem *ex ante*. Zakres działań w instytu-

⁹ Kujawa (2020, s. 36–37) wskazuje, że kryteria zawarte w Dyrektywie 2014/49/UE pokrywają się z tymi, które są wymogiem do Europejskiego Systemu Gwarantowania Depozytów (European Deposit Insurance Scheme – EDIS), a także że dokument ten jest fundamentem trzeciego filaru unii bankowej.

¹⁰ Pierwotnie Komisja Europejska planowała, aby finansowanie wynosiło 1,5% (Iwanicz-Drozdowska, 2018, s. 14).

cjach cechuje się szerokim wachlarzem możliwości, co pozwala je zakwalifikować jako *risk minimizer*. Różnice można wskazać w organach poszczególnych instytucji (tabela 3).

Tabela 2. Depozyty gwarantowane w analizowanych państwach

Kraj	2003 r.	Od 2010 r.
Czechy	90% równowartości 27 778 euro (maksymalna wypłata 25 000 euro)	równowartość 100 000 euro
Polska	100% równowartości 1000 euro 90% równowartości 23 889 euro (maksymalna wypłata 22 500 euro)	równowartość 100 000 euro
Słowacja	90% równowartości 22 222 euro (maksymalna wypłata 20 000 euro)	równowartość 100 000 euro
Węgry	90% równowartości 3 333 333 HUF (maksymalna wypłata 3 000 000 HUF)	równowartość 100 000 euro

*Kwota ta odpowiadała w przybliżeniu równowartości 12 000 euro.

Źródło: Opracowanie własne.

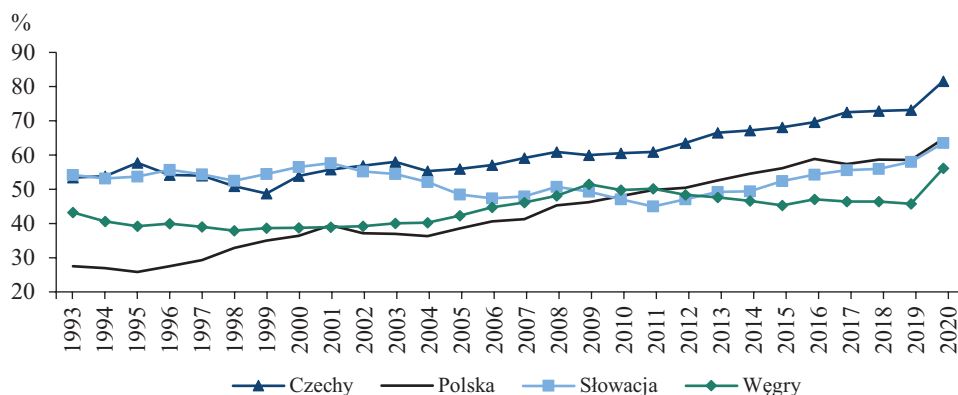
Tabela 3. Systemy gwarantowania depozytów w Grupie Wyszehradzkiej (stan na 28.02.2022)

Kraj	Nazwa	Rok utworzenia	Administracja	Organy	Zakres działań	Sposób finansowania	Składki oparte na poziomie ryzyka
Czechy	Garanční systém	1994	mieszana	– Rada Dyrektorów – Zarząd	<i>risk minimizer</i>	<i>ex ante</i>	tak
Polska	Bankowy Fundusz Gwarancyjny	1994	mieszana	– Rada Funduszu – Zarząd	<i>risk minimizer</i>	<i>ex ante</i>	tak
Słowacja	Fond ochrany vkladov	1996	mieszana	– Zarząd Funduszu – Prezydium Funduszu – Rada Nadzorcza Funduszu	<i>risk minimizer</i>	<i>ex ante</i>	nie
Węgry	Országos Betétbiztosítási Alap	1993	mieszana	– Rada Dyrektorów	<i>risk minimizer</i>	<i>ex ante</i>	tak

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: (Act on Deposit...; Ustawa z dnia 10 czerwca 2016; Törvény..., 2013; Zákon, 2015).

SGD w krajach Grupy Wyszehradzkiej różnią się także kosztami funkcjonowania, w tym sposobami obliczania składek przez banki. Każdy kraj tworzy też swoje subfundusze. Przykładowo w Polsce banki płacą składki kwartalnie, a ich wysokość jest określana przez BFG przy uwzględnieniu wartości środków gwarantowanych, a także profilu ryzyka banku. Dodatkowo bank może liczyć na ulgę, jeżeli należy do instytucjonalnego systemu ochrony (Institutional Protection Scheme – IPS). Natomiast w Czechach określeniem wysokości składek zajmuje się Czeski Bank Narodowy, także uwzględniając poziom ryzyka w działalności banku. W obu wskazanych krajach można także zaobserwować funkcjonowanie dwóch funduszy. W Polsce są to fundusz gwarancyjny banków i fundusz przymusowej restrukturyzacji, a w Czechach są to fundusz gwarantowania depozytów (*fond pojištění vkladů*) i fundusz rozwiązywania kryzysów (*fond pro řešení krize*).

Analizując odsetek depozytów bankowych w państwach Grupy Wyszehradzkiej w odniesieniu do PKB, można zauważyć różnice występujące w poszczególnych krajach (rysunek 1). Na początku analizowanego okresu, tj. w 1993 r., kiedy to utworzono SGD na Węgrzech, można zaobserwować, że najniższy poziom analizowanej relacji był w Polsce i wynosił 27%, a największy był w Słowacji, w której relacja ta wynosiła 53,7% (nieco mniejsza była w Czechach – 52,9%). Przez cały ponad dwudziestoletni okres odsetek depozytów w korelacji do PKB systematycznie rósł w badanych państwach. W 2020 r. najwyższy poziom omawianego miernika był w Czechach (81,1%), natomiast najmniejszy na Węgrzech (55,6%). Jednakże największy przyrost odnotowano w Polsce, wyniósł on prawie 38 p.p., a najmniejszy był w przypadku Słowacji (mniej niż 10 p.p.). W związku z tym, że poziom depozytów mieszkańców krajów Grupy Wyszehradzkiej systematycznie przyrastał (w związku z czym można przypuszczać, że w kolejnych latach także będzie rósł), konieczne jest regularne

Rysunek 1. Odsetek depozytów bankowych do PKB w latach 1993–2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Global Financial* (2022).

przypominanie o SGD. Działanie to powinno przekładać się na wyższe zaufanie wobec instytucji finansowych, ale także wyższą stopę oszczędności w poszczególnych państwach, gdyż świadomi obywatele będą chętniej lokować swoje oszczędności, zamiast trzymać pieniądze w domu.

Współczynnik pokrycia, który jest stosunkiem wielkości funduszu do wartości depozytów gwarantowanych, pozwala określić adekwatność SGD. Im większa wysokość, tym więcej depozytów znajduje pokrycie. Analizując dane dla państw Grupy Wyszehradzkiej, można zauważyć, że najwyższą wartość w latach 2015–2020 odnotowano dla Polski, prawie 2% (tabela 4). Mniejszą wartość, ale powyżej 1% zaobserwować można także dla Czech. Natomiast w przypadku Słowacji i Węgier współczynnik pokrycia był poniżej 1%. W Słowacji był on w analizowanym okresie na stosunkowo stałym poziomie. Odmienna sytuacja była na Węgrzech, gdzie odnotowano prawie trzykrotny wzrost analizowanego współczynnika. W związku z tym można stwierdzić, że polski i czeski SGD są lepiej przygotowane na ewentualną wypłatę gwarancji aniżeli system słowacki czy węgierski. Dodatkowo warto mieć na uwadze, że zarówno polski, jak i czeski SGD od 2015 r. spełniają wymóg minimalnego pokrycia, tj. 0,8%, który został zawarty w unijnej dyrektywie 2014/49/UE.

Tabela 4. Współczynnik pokrycia depozytów gwarantowanych w latach 2015–2020 (w %)

Kraj	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Czechy	1,43	1,30	1,34	1,29	1,31	1,21
Polska	1,56	1,63	1,69	1,78	1,78	1,79
Słowacja	0,67	0,66	0,63	0,61	0,58	0,68
Węgry	0,23	0,32	0,35	0,20	0,54	0,60

Uwaga: Stan na koniec roku kalendarzowego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: <https://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/recovery-and-resolution/deposit-guarantee-schemes-data>

Zakończenie

Chociaż SGD funkcjonują w krajach Grupy Wyszehradzkiej od lat 90. XX wieku, to obecnie są one bardzo zbliżone do siebie konstrukcją, co wynika z dostosowań do międzynarodowych aktów prawnych, zwłaszcza dyrektywy 2014/49/UE. Stopniowe podwyższanie kwoty gwarancji, a także sprawne rozwiązywanie problemów związanych z niewypłacalnością banków odbywały się równoległe z przyrostem odsetka depozytów bankowych względem PKB. Najwyższą dynamikę w latach 1993–2020 można było zaobserwować w Polsce (prawie

40 p.p.). Natomiast najmniejszy przyrost był na Węgrzech, ale i tak na koniec okresu badawczego relacja depozytów do PKB wynosiła 55%.

Odnosząc się do współczynnika pokrycia depozytów gwarantowanych, należy wskazać, że zarówno polski, jak i czeski SGD spełniają wymóg unijnej dyrektywy 2014/49/UE. W obu instytucjach gwarantujących odsetek ten przekracza określony poziom 0,8% – w Polsce ponad dwukrotnie, a w Czechach o 1,5 raza. W 2020 r. słowacki SGD posiadał pokrycie na poziomie 0,68, a jego węgierski odpowiednik 0,6. Warto przypomnieć, że instytucje te mogą jeszcze poprawić swoją wypłacalność, gdyż wspomniana dyrektywa daje na to czas do lipca 2024 r. W związku z tym można stwierdzić, że wszystkie cztery analizowane systemy są w stosunkowo dobrej kondycji finansowej. Pozwala to przypuszczać, że w sytuacji zaistnienia problemów z wypłacalnością instytucji finansowej w Grupie Wyszehradzkiej trudności te byłyby rozwiązane w stosunkowo krótkim czasie. Dzięki temu zaufanie obywateli do sektora finansowego nie uległoby znacznemu obniżeniu i ryzyko runu na banki byłoby niskie.

Celem wzmocnienia zaufania Polaków do sektora bankowego, a także ustabilizowania go osiem największych banków w Polsce¹¹ 7.06.2022 r. wystąpiło z wnioskiem o wyrażenie zgody na uruchomienie IPS. Jest to dobrowolna, oddolna inicjatywa banków, która ma podnieść bezpieczeństwo całego sektora mimo obaw związanych ze spodziewanym spowolnieniem gospodarczym, niepewnym stopami procentowymi, wpływem wakacji kredytowych, a także wojną w Ukrainie. Działanie to pokazuje, że banki są ściśle połączone ze sobą i chcą uniknąć konsekwencji wynikających z ewentualnych problemów, jakie mogą się pojawić.

Bibliografia

- Act on Deposit Protection and Amending Certain Laws. (b.d.). Pobrane z https://www.nbs.sk/_img/Documents/_Legislative/_BasicActs/A118_1996.pdf
- Baka, W. (2005). Wprowadzenie. W: W. Baka (red.), *Systemy gwarantowania depozytów w Polsce i na świecie. Dziesięć lat Bankowego Funduszu Gwarancyjnego* (s. 13–26). Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Banaś, D. (2018). Depozyty osób fizycznych oraz system ich gwarantowania w rosyjskim systemie bankowym. *Rozprawy ubezpieczeniowe. Konsument na rynku usług finansowych*, 30(4), 67–80.
- Baszyński, A. (2014). *Koncentracja i konkurencja w sektorach bankowych transformujących się krajów europejskich. Studium teoretyczno-empiryczne*. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.

¹¹ Były to: Alior Bank, BNP Paribas Bank Polska, ING Bank Śląski, mBank, Bank Millennium, Bank Pekao, PKO Bank Polski i Santander Bank Polska.

- Bokros, L. (2009). Twenty (five) years of banking reform in CEE. W: P. Mooslechner i D. Ritzberger-Grünwald (Eds.), *Twenty years of east-west integration: Hopes and achievements. Focus on European economic integration* (s. 44–47). Vienna: Oesterreichische Nationalbank. Pobrane z https://www.oenb.at/dam/jcr:133f142f-bc03-4aa9-ba56-3ea2016fa5cc/feei_2009_si_0_tcm16-143540.pdf
- Czechowska, I. D. (2012). Istota i dylematy funkcjonowania Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w kontekście stabilności systemu bankowego. *Annales. Etyka w życiu gospodarczym*, 15, 251–259.
- Demirgüç-Kunt, A. i Kane, E. J. (2002). Deposit insurance around the globe: where does it work?. *Journal of Economic Perspectives*, 16(2), 175–195. <https://doi.org/10.1257/0895330027319>
- Garcia, G. (1996). *Deposit insurance: obtaining the benefits and avoiding the pitfalls* (IMF Working Paper No. 83). <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.882979>
- Garcia, G. (1999). *Deposit insurance: a survey of actual and best practices* (IMF Working Paper No. 54). <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.880581>
- Global Financial Development Database*. (2022). Pobrane z <https://www.worldbank.org/en/publication/gfdr/data/global-financial-development-database>
- Gospodarowicz, M. (2015). *System gwarantowania depozytów z uwzględnieniem indywidualnego ryzyka banku i ryzyka systemowego*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH.
- Idzik, M. i Giorgica, J. (2020). Reputacja sektora bankowego 2020 – kluczowe wyniki i wnioski z badania. *Bezpieczny Bank*, 80(3), 118–142.
- Iwanicz-Drozdowska, M. (2005). Typologia i tendencje rozwojowe systemów gwarantowania depozytów. W: W. Baka (red.), *Systemy gwarantowania depozytów w Polsce i na świecie. Dziesięć lat Bankowego Funduszu Gwarancyjnego* (s. 427–450). Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Iwanicz-Drozdowska, M. (2018). Europejska sieć bezpieczeństwa finansowego. Rozwiązania pokryzysowe. *Studia BAS*, 1(53), 7–24.
- Kotliński, G. (2012). Historia i rozwój działalności instytucji parabankowych po przełomie ustrojowym w Polsce. W: G. Kotliński i K. Waliszewski (red.), *Instytucje parabankowe na rynku usług bankowych w Polsce* (s. 77–92). Warszawa: CeDeWu.
- Kujawa, S. (2020). Wdrożenie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/49/UE z dnia 16.04.2014 r. w sprawie systemów gwarancji depozytów przez państwa członkowskie Unii Europejskiej. *Bezpieczny Bank*, 4(81), 33–55.
- Kulesza, A. (2020). Wpływ systemu gwarantowania depozytów na ryzyko niewypłacalności sektorów bankowych w wybranych krajach europejskich w latach 2004–2016. *Bezpieczny Bank*, 4(81), 8–32.
- Lipiński, C. (2019). Tworzenie Europejskiego Systemu Gwarantowania Depozytów. *Bezpieczny Bank*, 1(74), 43–63.
- Moskal, T. (2015). *Sieć bezpieczeństwa bankowego. Aspekty prawne*. Wałbrzych: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu.
- Obal, T. (2020). Gwarantowanie depozytów w Polsce w latach 1995–2020. Aksjologia, wybrane regulacje, praktyka. *Bezpieczny Bank*, 3(80), 52–71.
- Pawlikowski, A. (2004). Zróżnicowanie systemów gwarantowania depozytów. Analiza różnych wariantów rozwiązań. *Bank i Kredyt*, 10, 4–16.

- Pawlikowski, A. (2005). *Polski system gwarantowania depozytów na tle rozwiązań zastosowanych w innych państwach UE* (Materiały i Studia NBP No. 193). Pobrano z https://www.nbp.pl/publikacje/materiały_i_studia/ms193.pdf
- Pawlikowski, A. (2010). Optymalny model gwarantowania depozytów. *Bezpieczny Bank*, 3(42), 101–115.
- Pruski, J. i Szambelańczyk, J. (2014). Systemy gwarantowania depozytów w sieciach bezpieczeństwa finansowego na tle konsekwencji globalnego kryzysu finansowego. *Bezpieczny Bank*, 4(57), 101–127.
- Szarzec, K., Baszyński, A., Piątek, D. i Pilc, M. (2014). *Instytucje w krajach transformujących się*. Poznań: Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu.
- Törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról. (2013). évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról. Pobrane z <https://njt.hu/jogszabaly/2013-237-00-00>
- Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji (Dz. U. z 2016 r., poz. 996). Pobrane z <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160000996/U/D20160996Lj.pdf>
- Zákon Č. (2015). *Sb. Zákon o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu*. Pobrane z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2015-374>
- Zaleska, M. (2007). System gwarantowania depozytów. W: M. Zaleska (red.). *Współczesna bankowość* (tom 1, s. 70–83). Warszawa: Difin.
- Zaleska, M. (2016). Gwarantowanie depozytów. W: J. Koleśnik (red.), *Bankowość detaliczna* (s. 67–76). Warszawa: Difin.
- Zdanowicz, B. (2007). Podstawowe dylematy i kryteria wyboru formuły systemu gwarantowania depozytów w świetle teorii i doświadczeń międzynarodowych. *Bezpieczny Bank*, 1(34).